

УДК 316.023.6

МІЖ МАТЕРІАЛІЗМОМ І ПОСТМАТЕРІАЛІЗМОМ: ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

BETWEEN MATERIALISM AND POSTMATERIALISM: VALUE ORIENTATIONS OF THE MODERN UKRAINIAN YOUTH

Наталія Дмитрук

Старший викладач Академії праці, соціальних відносин і туризму;
директор департаменту соціологічних досліджень ЦНСД «Омега»

Natalia Dmytruk

Assistant Professor of the Academy of Labour, Social Relations and Tourism;
Head of the Social Research Department, Independent Social Research Centre "Omega"

 orcid.org/0000-0003-1448-1442

 dmytruk.nataliia@gmail.com

Анотація

Стаття містить аналіз результатів двох репрезентативних всеукраїнських досліджень «Цінності молоді», виконаних на замовлення Міністерства молоді та спорту України Центром Незалежних соціологічних досліджень «Омега» у 2016 (N=1200) та 2017 роках (N=2000). У статті репрезентовано описову ієрархію та пріоритети актуальних ціннісних орієнтацій української молоді.

Результати дослідження засвідчують, що сучасна українська молодь балансує між матеріалістичними та постматеріалістичними цінностями. Визначено, що основними пріоритетами в житті для більшості молодих людей є сімейне щастя, здоров'я та кар'єра. Дані опитування доводять, що профіль більшої частини сучасної української молоді є швидше аполітичним, ніж активістським, адже більшість молодих людей не виявило намірів будувати політичну кар'єру та обіймати виборні посади.

Abstract

The paper contains an analysis of the results of two surveys «Youth Values» conducted upon the request from Ministry of Youth and Sports of Ukraine by the Center for Independent Social Research «Omega» in 2016 (N=1200) and 2017 (N=2000). The paper presents descriptive hierarchy and priorities of actual value preferences of Ukrainian youth.

The findings of the survey demonstrate that modern youth balances between materialistic and postmaterialistic values, practices behavior more focused on achieving instrumental values for the satisfaction of their terminal needs, and, at the same time, reflects on the prospects of integrative values development.

It was determined that the main priorities in life for the majority of young people are family happiness (2016 - 71.7%, 2017 - 63.6%), health (2016 - 55.8%, 2017 - 53.6%) and career (2016 - 48.1%, 2017 - 39.3%). Young people also consider as their

Ключові слова:

молодь, цінності, ціннісні пріоритети, соціологічне дослідження.

Key words:

youth, values, value priorities, sociological research.

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції:
14.03.2017

Рецензований: 25.03.2017

Подано доопрацьовану
версію: 20.08.2017

Прийнятий до друку:
29.08.2017

preferences freedom and independence in their decisions and actions, ability to realize their talent, as well as well-being.

Most of the young Ukrainians are proud of their citizenship (2016 - 78.5%). In 2017, the survey uncovered the positive attitude of young people to the actual social and political processes taking place in Ukraine, such as the creation of a permanent professional army (71.6%), educational reform (61.2%), the reform of the system of provision of medical services and medicines (60.8%), reforms of the pension system (56.1%) and decentralization of power in the country (55.6%).

The survey data proves that the profile of the most of modern Ukrainian youth is rather apolitical than activist. A small proportion of young people are actively involved in the activities of children's and youth NGOs in Ukraine, intends to build a political career and have a desire to hold elected positions, as well as to be involved in the processes of civil control over the actions of various levels of government.

Вступ

Тим, хто працює з молоддю, формує молодіжну політику, доцільно розуміти, яким є ставлення молодих людей до світу довкола, суспільних процесів і явищ, до себе, в чому вони вбачають для себе сенс життя і життєві пріоритети.

Вивчення очікувань, потенціалу та спрямованості молодих людей є загальною практикою більшості країн. Наприклад, за результатами дослідження «Молода Європа 2017», присвяченого європейській молоді та її ставлення до об'єднаної Європи, визначено такі маркери найбільш значущих цінностей: особиста свобода, стабільність та надійність, скептичне ставлення до особистої життєвої перспективи, песимістична оцінка економічного становища, розчарованість національним урядом; тільки 1 з 43 молодих мешканців Європи очікує, що економічний рівень його життя буде краще за той, що мали його батьки (у дослідженні взяло участь 6000 молодих людей у віці від 16 до 24 років із Франції, Німеччини, Греції, Італії, Польщі, Іспанії та Великої Британії) [1].

В Україні протягом останнього десятиліття з метою аналізу соціального розвитку молоді на замовлення Міністерства молоді та спорту України проводяться соціологічні дослідження, в межах яких вивчаються специфіка участі молоді у суспільних процесах, її громадська та політична активність, діагностуються наявні потреби молоді та її актуальні проблеми. Результати таких щорічних досліджень використовуються при підготовці Державних цільових соціальних програм, щорічних Доповідей Президенту та Верховній Раді України «Про становище молоді», з метою подальшого формування молодіжної політики в країні та здійснення ефективних інтервенцій, спрямованих на забезпечення потреб та подолання труднощів, з якими стикається молодь в Україні [2-6]. Зауважимо, що за результатами дослідження «Молодь України-2015», проведеного ГФК ЮКРЕЙН у 2015 році, молоді українці визначили такі пріоритети у своєму житті: 48% опитаних зазначили важливість народження та виховання дітей, 44% – пріоритети, пов'язані з роботою (пошуком та/або досягненням певних результатів у ній), 36% – заробляння/отримання достатньої кількості грошей та 21% - пошук коханої людини та/або одруження [7].

Визнаємо, що система цінностей молоді не є гомеостатичною, цінності молоді є трансформативними та відмінними від цінностей, що панують у суспільстві в цілому. Молодь завжди змінює контури традиційних суспільних цінностей. І саме тому важливо розуміти, в чому полягають соціальнозначущі уявлення молоді про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо, та якою є динаміка цих уявлень.

Методологія дослідження

Мета статті - здійснити описову аналітичну пріоритезацію ціннісних орієнтацій сучасної української молоді за результатами соціологічних досліджень «Цінності молоді», що проводилися протягом 2016 та

2017 рр. Центром незалежних соціологічних досліджень «Омега» на замовлення Міністерства молоді та спорту України.

Метод дослідження – індивідуальне інтерв'ю «віч-на-віч». Географія дослідження: 24 адміністративні одиниці України та м. Київ (за винятком АР Крим, м. Севастополя та населених пунктів Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження).

Вибіркова сукупність репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками; стандартні відхилення при достовірних 99% і співвідношенні змінних від 0,1 до 0,5 становлять 1,73% - 2,88%. У 2016 р. опитано 1200 респондентів, а у 2017 р. - 2000 респондентів віком від 14 до 34 років, що є громадянами України.

Запитання інструментарію сформовано з урахуванням попередніх соціологічних досліджень, які проводилися на замовлення Міністерства молоді та спорту України: «Молодь України - 2007», «Молодь України - 2015». Також при розробленні анкети враховано проект національних показників молодіжної політики, запропонованих Державним інститутом сімейної та молодіжної політики.

Під цінностями у цьому дослідженні мались на увазі ті уявлення молоді, які виступають як певна структура особистості, регулятори її діяльності, ставлення суб'єкта до предметів та явищ реальності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, якостями особистості. Ціннісні орієнтації ми розглядали як певну сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, що зумовлює спрямованість життєдіяльності людини [8].

Результати дослідження

Життєві пріоритети сучасної молоді

За результатами двох хвиль соціологічних досліджень «Цінності молоді» у 2016 та 2017 рр., основними пріоритетами в житті для більшості молодих людей є сімейне щастя (2016 - 71,7%, 2017 - 63,6%), здоров'я¹ (2016 - 55,8%, 2017 - 53,6%) та кар'єра (2016 - 48,1%, 2017 - 39,3%). На третє та четверте місце у своїх вподобаннях молодь ставить можливість бути вільними і незалежними у своїх рішеннях та вчинках (2016 - 38%, 2017 - 29,1%) та мати можливість реалізувати свій талант і здібності (2016 - 32,1%, 2017 - 22,1%), а також здобуття багатства (2016 - 25%, 2017 - 28,1%) [9].

У 2016 році значна частина молоді зазначила, що в першу чергу найважливішими є власне здоров'я, матеріальний добробут та досягнення поставленої мети, у другу чергу, - третина молоді визначила пріоритетом мир та спокій на українській землі, досягнення соціального статусу/кар'єри, наявність вірних друзів, а також народження та виховання дітей і пошук коханої людини та створення сім'ї, і, у третю чергу - отримання задоволення від життя, пошук роботи за фахом, власне самовдосконалення та здобуття вищої освіти [9].

Додамо, що освіта сприймається сучасною молоддю як інструментальна цінність (цінність-засіб). Молоді люди вважають, що навчання дає змогу отримати професію та зробити кар'єру, стати освіченим, допомагає підготуватися до самостійного життя і є інструментом самоствердження. Слід відзначити, що більше половини молодих людей «цілком задоволені» та «скоріше задоволені» рівнем своєї освіти (2016 - 66,5%). При цьому вищий рівень набутої освіти обумовлює вищий ступінь задоволеності нею: найбільшою мірою задоволена рівнем своєї освіти та молодь, яка має повну вищу та базову вищу освіту [9].

Оцінюючи свої цінності у життєвій перспективі, молоді люди надають перевагу майже тим самим життєвими цінностям, однак народження та виховання дітей стає для них домінуючою цінністю. Окрім цього молодь на майбутнє надає перевагу підвищенню рівня своєї освітньої кваліфікації, приділенню уваги релігійному/духовному розвитку, реалізації своєї громадської активності та захисту національних інтересів України, а також говорить про бажання зробити щось значуще для свого народу. Тобто молодь визнає важливість для себе інтегративних суспільно-значущих цінностей.

¹ Наведено відповіді на запитання другої (2016 р.) та третьої (2017 р.) хвиль досліджень ціннісних орієнтацій молоді «Чого найбільше ви б хотіли досягти в житті?». Важливість для молоді цінності «здоров'я» у 2016 році вимірювалось в межах запитання «Що з переліченого нижче є для Вас найважливішим?».

Гендерні та географічні відмінності

Привертає увагу гендерний зріз структури ціннісної свідомості сучасних молодих жінок та чоловіків. Молоді жінки порівняно з чоловіками є більшою мірою орієнтованими на досягнення сімейного щастя та здобуття освітньої кваліфікації. Молодим чоловікам видаються привабливішими здобуття кар'єри, перспективи щодо реалізації своїх талантів та здібностей, а також матеріальний добробут. Слід звернути увагу на те, що гендерна оцінка пріоритетних цінностей у молодих жінок та чоловіків є відмінною: молоді жінки порівняно з молодими чоловіками демонструють більшу орієнтованість на стан власного здоров'я, стурбованість наявністю збройного конфлікту в країні та пріоритетністю народження та виховання дітей. Однак в оцінках майбутнього гендерний аксіологічний (ціннісний) розрив між молодими жінками та чоловіками нівелюється. Обидві статі майже рівною мірою орієнтовані насамперед на матеріальний добробут, народження та виховання дітей, здоровий образ життя (табл. 1).

Табл. 1. Розподіл відповідей на запитання «Чого найбільше Ви хотіли б досягти в житті», (серед усіх респондентів, залежно від статі, 2016 р. - N=1200), %

	Молоді чоловіки	Молоді жінки
Зробити кар'єру	49,3	46,8
Сімейного щастя	63,7	79,8
Бути вільним і незалежним у своїх рішеннях та вчинках	36,6	39,4
Мати можливість реалізувати свій талант і здібності	34	30,1
Матеріального добробуту	27,9	22,1
Стати кваліфікованим спеціалістом	16,8	20,4
Принести користь своїй країні	13,9	11,4
Спокою та можливості ні в що не втручатися	10,6	10,4
Влади	6,8	3,5
Слави	5,1	2,5
Нічого	1	0,2
Інше	0,2	0,4
Важко відповісти	0,8	0,8

Порівняння домінантних цінностей міської та сільської молоді дає підстави стверджувати, що міська молодь порівняно з сільською більшою мірою орієнтована на сімейне щастя, наміри зробити кар'єру та мати можливість реалізувати свій талант та здібності. Сільська ж молодь у порівнянні з міською більше орієнтована на досягнення свободи та незалежності у своїх рішеннях та вчинках [9].

Молодь із сільської місцевості, за всіма параметрами актуальних перспектив життєдіяльності сучасної людини, оцінює свої можливості нижче за молодь, що проживає у міській місцевості. Найсуттєвіші відмінності в можливостях між молоддю, що проживає у сільській місцевості, та міською молоддю відзначені у таких сферах: отримання освіти, спеціальності та професійної підготовки, які б визнавалися у всьому світі, отримання актуальної інформації та можливості щодо перспектив діяти згідно з власними сумліннями та переконаннями.

Оцінка власних можливостей

За результатами дослідження, проведеного у 2016 році, молодь оптимістично оцінює свої можливості щодо дотримання звичаїв та традицій свого народу, власних дій відповідно до сумління та переконань, досягнення для себе та своєї сім'ї матеріального благополуччя, отримання важливої інформації. Песимістичні оцінки молоді щодо своїх можливостей стосуються здебільшого впливу на прийняття рішень стосовно життя свого міста та села, отримання у разі потреби судового захисту, можливості відкрити «власну справу», отримання кваліфікованої медичної допомоги та влаштування на хорошу роботу за наявною спеціальністю.

Послаблення патерналістських настроїв сучасної молоді ілюструє відповідь на запитання «Як Ви вважаєте, від чого залежить те, як складається Ваше життя?». У 2016 році 28,3% респондентів обрали

відповідь «здебільшого від мене» та 25,8% «більшою мірою від мене, ніж від зовнішніх обставин»; таким чином більше половини молодих людей в країні відчували власну відповідальність за своє майбутнє. А от у 2017 році майже половина опитаних (48%) вказала на те, що жодним чином не можуть вплинути на події та процеси, що відбуваються в країні, та третина (30,3%) відчуває свою нездатність вплинути на те, що відбувається у своєму населеному пункті.

Слід відзначити, що критична оцінка власного соціального потенціалу сучасною молоддю посилюється її аполітичністю. В межах хвилі опитування 2017 року тільки кожна десята молода людина вказала на те, що постійно стежить за політичним життям у країні, та кожна п'ята відслідковує головні події в політичного життя, а майже третина опитаних визнала відсутність у себе інтересу до політичних процесів, що відбуваються в Україні. Головними чинниками «аполітичності» сучасної молоді, діагностованими у дослідженні, можна вважати недовіру до політиків та влади, зневіру в дієвості власної громадянської позиції як інструмента соціально-політичних змін, а також низьку самооцінку власної політичної обізнаності та культури. За результатами першої та другої хвиль досліджень, незначна частка молоді знає та бере активну участь у діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій в Україні [9]. Також досить мала частка опитаних є намір будувати політичну кар'єру та є обіймати виборні посади, долучатися до процесів громадського контролю за діями органів влади різного рівня (табл. 2). Наприклад, відповідаючи на питання «Чи готові Ви подати свою кандидатуру на виборні посади», у 2017 році тільки 10% опитаних повідомили про готовність подати свою кандидатуру на посаду народного кандидата, 10,5% – депутата районної ради, 11,7% – депутата міської ради, 10,7% – виборну посаду селищної/сільської ради і 10,3% на посаду міського/селищного/сільського

Табл 2. Розподіл відповідей на запитання «Чи берете Ви участь у будь-яких заходах, що стосуються життя Вашого населеного пункту (міста, селища, села, району, вулиці, будинку)» (серед усіх опитаних, 2017р. - N=2000), %

	Так	Ні
Організація суспільного життя (економічна, соціальна, політична, духовна сфери) в своїй спільноті	12,2	87,8
Організація громадських слухань або зборів громадян	8,9	91,1
Ініціюю колективні письмові звернення до органів влади	7,5	92,5
Ініціюю електронні петиції або збір підписів до різних органів влади	7,6	92,4
Беру участь в облаштуванні території (двору, вулиці) та інших спільних заходах із сусідами, мешканцями	31,3	68,7

голови.

Тільки третина молоді готова особисто брати активну участь у процесі розбудови та розвитку своєї об'єднаної територіальної громади, і це частіше молоді люди старших вікових груп. Посиленню зневіри у дієвість власного громадського потенціалу сприяє відсутність на рівні країні дієвих механізмів залучення молоді до суспільного та політичного життя. У 2017 році більше половини опитаних молодих людей заявили, що місцева влада не враховує їхньої думки при ухваленні рішень, що стосуються розвитку місцевої громади, і тільки кожна п'ята молода людина має сьогодні бажання долучитися до діяльності молодіжних консультативно-дорадчих органах при місцевій владі.

Сучасна молодь не покладає сподівань на державні інституції у вирішенні власних проблем. Наприклад, за даними опитувань 2015-2016 рр., частка не працевлаштованих молодих людей, що перебувають на обліку в державній службі зайнятості, має тенденцію до зменшення [7; 9]. Отже молодь усвідомлює той факт, що ніхто крім самої молодої людини не може допомогти їй реалізувати свої знання та здібності. Тільки третина опитаних у 2016 році зазначила відчутну підтримку з боку держави. У 2017 році більше половини молодих людей відповіли негативно на запитання «Чи відчуваєте Ви особисто будь-яку підтримку молоді з боку держави?».

Орієнтуючись на самостійне забезпечення власного добробуту, майже половина опитаних критично оцінюють наявні для них можливості в Україні порівняно з іншими країнами [9]. Так, серед тієї молоді, яка

має наміри емігрувати, кожна друга молода особа пояснює це прагненням досягти матеріального благополуччя та кожна п'ята вважає, що наша країна не може надати певні можливості для навчання, порівняно з іншими країнами. Негативним моментом також, вочевидь, можна вважати те, що в якості причини можливої еміграції третина опитаних вказує на відсутність у нашій країні реальної демократії та законності. Це свідчить про брак відчуття власної причетності до спільноти, здатної вплинути на формування демократичного суспільства, та про не готовність молоді опікуватися процесами демократизації українського суспільства.

Наразі тезу про відмову від патерналізму демонструють високі показники готовності молоді до зовнішньої мобільності. Більше третини опитаних, за даними двох хвиль дослідження, хотіли б виїхати зі свого населеного пункту (2016 – 39,4%, 2017 – 36,9%); серед молоді, яка б хотіла виїхати зі свого населеного пункту, переважають імміграційні настрої: у 2017 році 74,1% хотіли б поїхати за межі України (2016 – 66,6%), при цьому частка такої молоді має постійну тенденцію до зростання (2015 – 52,3%), а найбажанішими країнами, до яких хотіла б виїхати молодь, називають країни ЄС (2016 – 40,6%, 2017 – 45,6%) [9]. Це може свідчити про те, що сучасна молодь потенційно налаштована обирати мобільність задля кращого, більш якісного та комфортного життя. Також, напевно, необхідно звернути увагу на те, що така мобільність не пов'язана з соціальним дискомфортом, а навпаки, сучасні молоді люди цілеспрямовано намагаються оновити власні ідентичності у нових для себе культурних просторах з іншими традиціями, тобто сучасну молодь можна описувати як гнучку та адаптовану до мобільності, а її реіндентифікацію вважати самоконтрольованою, і меншою мірою - «вимушеною» порівняно з попередніми поколіннями.

Загалом, у 2017 році більше половини опитаних молодих людей на питання «Чи хочете ви емігрувати з України?» відповіли, що вони хочуть жити в Україні і не планують емігрувати; частка молоді, яка має наміри емігрувати та хотіла б повчитися або попрацювати за кордоном якийсь час, у 2017 році, порівняно із 2016, зменшилася. Зі збільшенням віку молоді зростає бажання молодих людей жити в Україні: найбільші міграційні настрої з метою навчання за кордоном, спостерігаються у молоді віком від 14 до 19 років, а з ме-

Табл 3. Розподіл відповідей на запитання «Чи хочете ви емігрувати з України?» (від усіх опитаних, 2016 р. – N=1200, 2017р. - N=2000, %)

	2016 р.	2017 р.	Вік респондентів			
			14-19 років	20-24 роки	25-29 років	30-34 років
Ні, я хочу жити в Україні	44,9	62,1	56,8	55,1	65,5	68,8
Ні, хотіли б повчитися за кордоном якийсь час, але потім повернутися до України	28,3	20,3	16,4	9,1	4,5	3,7
Ні, хотіли б попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутися до України	12,3	7,9	16,7	25,3	20,2	18,8
Так, я планую це зробити найближчим часом	13,9	9,7	10,1	10,4	9,8	8,7

тою працевлаштування за кордоном – у молоді у віці від 20 до 24 років (табл. 3).

Ставлення молоді до суспільного життя

За результатами опитування 2016 року, молодь досить критично ставиться до влади. Можна вести мову про значну недовіру сучасної молоді до Президента країни, прем'єр-міністра, Кабінету Міністрів, Верховної Ради та політичних партій [9]. Тобто сучасна молодь вимагає від влади відповідальності в межах наявного суспільного договору, а за невиконання умов такого договору не демонструє компліментарного ставлення та позитивних оцінок до неї. Найбільшою мірою молоді люди сьогодні довіряють волонтерам, церкві та збройним силам України. Також сучасна молодь потребує від влади конкретних результатів соціальних перетворень. У 2016 році, відповідаючи на запитання «На Ваш погляд, які зрушення відбулися протягом останніх двох років в окремих галузях життя України?», молодь позитивно оцінила наявну ситуацію у Збройних Силах України та у Національній поліції після її реформування, однак, вельми критично оцінила соціально-

економічну політику держави. Також опитані не відчули значних змін у діяльності ЗМІ, в галузі культури й духовного життя [9].

Більшість молодих українців пишаються своїм громадянством (2016 р. – 78,5%). Водночас в опитуванні 2017 року 18,4% молоді виявили готовність захищати Україну зі зброєю в руках у разі мобілізації та 2,6% вже брали або беруть участь у військових діях. Відзначимо, що у 2016 році частка такої молоді становила 27,8% та 2,4%. Слід звернути увагу на те, що в межах двох хвиль опитування зберігається регіональна відмінність готовності молоді стати на захист Вітчизни: вона є вищою у молоді Західного, Північного та Центрального макрорегіонів країни. Захищати незалежність та територіальну цілісність держави ненасильницькими методами (волонтерство, благодійність) готова третина опитаних (2016 – 43,7%, 2017 – 32,2%). Відповідаючи у 2016 році на проективне запитання «Уявіть, що Ваша країна у стані війни з набагато сильнішим противником, який пропонує мир у разі, якщо Ви відмовитесь від наступного?», опитані найменшою мірою готові відмовитися від сім'ї, друзів та своєї національності. Відтак інтегративні цінності сучасної молоді за таких умов домінують над вітальними (Табл. 4).

Табл. 4. Розподіл відповідей на запитання «Уявіть, що Ваша країна у стані війни з набагато сильнішим противником, який пропонує мир у разі, якщо Ви відмовитесь від наступного?», (серед усіх опитаних, 2016 р. - N=1200), середні значення

Сім'я	4,9
Друзі	4,3
Національність	3,7
Рідна мова	3,6
Матеріальний добробут	3,6
Стиль та спосіб життя	3,4
Релігія	3,4
Державний прапор	3,4
Сусіди	3,1
Національний одяг	3,1
Національна/традиційна кухня	3,0
Політичні права (голосувати, бути членом партії тощо)	2,9
Сім'я	4,9
Друзі	4,3
Національність	3,7
Рідна мова	3,6
Матеріальний добробут	3,6
Стиль та спосіб життя	3,4
Релігія	3,4
Державний прапор	3,4
Сусіди	3,1
Національний одяг	3,1
Національна/традиційна кухня	3,0
Політичні права (голосувати, бути членом партії тощо)	2,9

У 2017 році зафіксовано позитивне ставлення молоді до таких актуальних соціально-політичних процесів в Україні, як створення постійної професійної армії (71,6%), освітньої реформи (61,2%), реформування системи надання медичних послуг та лікарських засобів (60,8%), реформи системи пенсійного забезпечення (56,1%) та децентралізації влади (55,6%).

Обговорення результатів та висновки

Наше дослідження підтверджує думку інших науковців [8; 10-12] про те, що ціннісні пріоритети молодішої генерації (віком до 35 років) можна сприймати як узагальнені уявлення особливої соціально-демографічної групи щодо найбільш значущих цілей і норм поведінки, які визначають пріоритети актуальної дійсності, спрямованість орієнтації дій та вчинків і значною мірою формують стиль її життя. Узагальнений ціннісний профіль сучасної молоді особистості складається з раціональності, самостійності, критичності та індивідуального вибору щодо власних перспектив. Підтвердженням цього може слугувати виявлене під час дослідження диференційоване бачення опитаними своїх життєвих планів зі збільшенням віку молоді більшою мірою орієнтується на досягнення соціального статусу та успішної кар'єри, самовдосконалення, матеріального добробуту, готовності до народження та виховання дітей, а орієнтація на отримання життєвих задовольств, притаманна особам у віці від 14 до 19 років, зменшується. Сучасна українська молодь орієнтована на свідоме опанування, насамперед, інструментальних цінностей, які були б гарантією надбання соціально значущих термінальних цінностей (цінностей-цілей).

Результати нашого дослідження також засвідчують незмінність думки тих дослідників [13-15], які у попередні роки наголошували, що трансформація суспільного життя вивела на перші місця цінності особистого рівня, які забезпечують власні потреби та комфортне самопочуття. Власне, саме такі цінності значною мірою визначають ментальність сучасного молодого покоління та соціальні практики українського суспільства.

За результатами трьох досліджень цінностей сучасної молоді України, проведених у 2015 [7], 2016 [9] та 2017 роках, у ціннісних пріоритетах молодих українців спостерігається комбінування постматеріалістичних цінностей, орієнтованих на самореалізацію і соціальний престиж, та матеріальних цінностей з орієнтацією на прагматичність.

За даними 2017 року, українська молодь визначила як рівнозначні для свого ціннісного профілю такі судження, як (а) «знайти час для вивчення чогось для себе та вдосконалення своїх здібностей» / середній бал - 4,0/ та (б) «докласти максимальну зусиль, щоб інші захоплювалися твоїми досягненнями» / середній бал - 4,0/, і (с) «бути заможною людиною» / середній бал - 3,0 /, побудувавши над цими найбільш важливими для себе життєвими перспективами «парасольку», яка проголошує свободу реалізації своїх починань, - (d) «демонструвати власну думку відмінну від інших людей, бути власником своїх ідей» / середній бал - 4,1/.

Таким чином, апелюючи до Р. Інглехарта [16], можна говорити про наближення української молоді до моменту осьового вибору між матеріалістичними і постматеріалістичними цінностями, проте, без кардинального зрушення в бік більшого постматеріалізму, бо згідно з отриманими даними, цінність матеріального благополуччя є значущою і рівнозначною для всіх чотирьох вищевказаних вікових груп. Майже схожа ситуація спостерігається і в сусідній державі: за даними опитування Всеросійського центру вивчення громадської думки (ВЦИОМ), у 2016 році більшість росіян у віці від 18 до 34 років вважали найбільш важливими для себе цінності «доходу» (15%), «порядку» та «стабільності» (11%), а також «самореалізації» (8%) [17].

Інертність переходу української молоді від пріоритету матеріалістичних до пріоритету постматеріалістичних цінностей, можливо, пояснюється тим, що хоча молодіжні прагнення й розглядаються апріорі як дзеркальне відображення наслідків трансформацій, проте зміни, що реалізуються молоддю, видаються обумовленими межами довколишньої дійсності. Відтак ступінь їх результативності визначається, насамперед, мірою і характером «колективної пам'яті» суспільства, а також перемогою (швидше перемогою в умовах України) або програшем цінностей «виживання» над цінностями «самоствердження». При зменшенні відчуття захищеності в суспільстві, відмінності традиційних цінностей старшого і молодого поколінь є меншими, ніж рази наявності більшого рівня безпеки [16, с. 151]. Ці відмінності також підкріплюються політикою держави, здебільшого орієнтованою на патерналізм і соціальний захист, а не на стимулювання активізації людей різних соціально-демографічних груп [18].

Зафіксована дослідженнями спрямованість молоді до соціальної та територіальної мобільності, прийняття нею перспективи соціальних просторових переміщень, крім «втечі» до кращої якості життя, що репрезентована багатшими державами, також говорить про прийняття українською молоддю цінностей модерну. Вже десять років тому дослідження Л. Сокурянської окреслили домінування в українській молоді

модерністських цінностей: у 2006 році українська молодь орієнтувалась на різні типи самореалізації - прагнення до самоактуалізації в різних сферах приватного життя, визнання індивідуальних якостей, пріоритетність розвитку власних здібностей, акцентована увага на свободу [19].

Однак, орієнтація на постматеріалістичні цінності, зафіксована у проголошених молоддю життєвих перспективах, ще не підтверджується її реальними практиками. З огляду на вище викладені статистичні дані наразі профіль більшої частини сучасної української молоді швидше аполітичний, ніж активістський, що, мабуть, говорить про певну готовність та розуміння молодими людьми важливості творчого громадянського включення, однак, без його актуалізації на практиці.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Junges Europa 2017: So denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren/ Jugend studie der Tuistiftung. URL: <https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2017/05/Wichtige-Ergebnisse-der-Studie.pdf> (дата звернення 18.06.2017).
2. Національно-патріотичне виховання – державний пріоритет національної безпеки: Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2014 року). Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. 2015. 200 с.
3. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року). Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. 2016. 200 с.
4. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2016-2020 рр., затверджена Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (дата звернення 18.06.2017).
5. Молодь за здоровий спосіб життя: Щорічна доповідь Президенту України, Верхов. Раді України, Каб. Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.) / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді. Київ: Основа, 2010. 156 с.
6. Семигіна Т., Романова Н., Белишев О. Самооцінка молоді щодо здоров'я та способу життя // Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. 2010. № 3. С. 139-149.
7. Молодь України-2015 / ГФК Юкрейн. URL: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf (дата звернення 18.06.2017).
8. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Соціологія. 2013. Т. 255. Вип.213. С. 27-30.
9. Дмитрук Н., Падалка Г., Кіреєв С. та ін. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді. Київ, 2016. URL: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit_doslidjennya_2016.pdf (дата звернення 20.06.2017).
10. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. Наука і освіта // Науковопрактичний журнал південного наукового центру АПН України. 2008. № 4-5. С. 28-33.
11. Баранівський В.Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх роль в консолідації українського суспільства // Науковий вісник ХНПУ. Серія «Філософія». 2014. Вип.43. С. 39-51.
12. Овсяннікова В.В. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості та її соціального статусу // Вісник Запорізького національного університету. 2009. № 1. С. 107-115.
13. Буяшенко В. В. Ментальність як парадигма співбуття : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 1997. 26 с.
14. Семигіна Т. В. Між минулим і майбутнім: українське суспільство в час трансформації // Соціальна політика і соціальна робота. 2001. № 3. С. 22-39.
15. Ручка А.О. Ціннісні пріоритети населення України за умов суспільних трансформацій. Українське суспільство: 20 років незалежності. Соціологічний моніторинг. Т. 1. Київ: Інститут соціології НАНУ. 2011. 570 с.
16. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. Москва: Новое издательство, 2011. 464 с.
17. Социологи назвали главные жизненные ценности российской молодежи. URL: <https://ria.ru/society/20170522/1494809514.html> (дата звернення 15.07.2017).
18. Семигіна Т. В. Військовий конфлікт в Україні: виклики та можливості для соціальної роботи // Україна в сучасному світі: виклики і можливості. 36 тез міжнар. наук. конф. викладачів, аспірантів і студентів (13-14 квітня 2016 р.). Т.1. Київ: АПСВТ, 2016. С. 10-12.

19. Сокурянська Л.Г. Ціннісні засади громадянської ідентифікації сучасного українського студентства // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. 2010. №891: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. Вип. 26. С. 116-122.

References

1. Jugend studie der Tuistiftung (2017). *Junges Europa 2017: So denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren*. Retrieved from: <https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2017/05/Wichtige-Ergebnisse-der-Studie.pdf>.
2. State Institute on Family and Youth Policy (2015). *Natsional'no-patriotychne vykhovannya – derzhavnyy priorytet natsional'noyi bezpeky. Shchorichna dopovid' Prezydentu Ukrainy, Verkhovniy Radi Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2014 roku)* [National patriotic education is a national priority of national security. Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (in the wake of the results of 2014)]. Kyiv.
3. State Institute on Family and Youth Policy (2016). *Tsinnisni oriyentatsiyi suchasnoyi ukrayins'koyi molodi. Shchorichna dopovid' Prezydentu Ukrainy, Verkhovniy Radi Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2015 roku)* [Value orientations of modern Ukrainian youth. Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (in the year 2015)]. Kyiv.
4. President of Ukraine (2015). *Stratehiya natsional'no-patriotychnoho vykhovannya na 2016-2020 rr.: Ukaz* [Strategy of national patriotic education for 2016-2020: Order]. Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.
5. State Institute on Family and Youth Policy (2010). *Molod' za zdorovyy sposib zhyttya: Shchorichna dopovid' Prezydentu Ukrainy, Verkhov. Radi Ukrainy, Kab. Ministriv Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2009 r.)* [Youth for a healthy lifestyle: Annual report to the President of Ukraine, Verkhovna Rada. Council of Ukraine, Kab. Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (in 2009)]. Kyiv.
6. Semigina, T., Romanova, N. & Belyshev, O. (2010). *Samootsinka molodi shchodo zdorov'ya ta sposobu zhyttya* [Self-assessment of youth on health and way of life]. *Visnyk Ministerstva Ukrainy u spravakh sim'yi, molodi ta sportu*, 3, 139-149.
7. GfK Ukraine (2015). *Molod' Ukrainy-2015* [Youth of Ukraine-2015]. Retrieved from: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf.
8. Matyazh, S.V. & Bereyansky, A.O. (2013). *Klasyfikatsiya tsinnostey ta tsinnisnykh oriyentatsiy osobystosti* [Classification of Values and Values of Personality]. *Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu umeni Petra Mohyly]*. Ceriya: Sotsiologiya, 255(213), 27-30.
9. Dmytruk, N., Padalka, H., Kireyev, S. et al. *Tsinnosti ukrayins'koyi molodi. Rezul'taty reprezentatyvnoho sotsiologichnoho doslidzhennya stanovyscha molodi* [Values of Ukrainian youth. Results of a representative sociological survey of youth]. Retrieved from: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit_doslidjennya_2016.pdf.
10. Kobernyk, L. O. (2008). *Rol' ta mistse tsinnisnykh oriyentatsiy u formuvanni osobystosti* [The role and place of value orientations in the formation of personality]. *Nauka i osvita*, 4-5, 28-33.
11. Baransvsky, V. F. (2014). *Tsinnisni oriyentatsiyi student-s'koyi molodi ta yikh rol' v konsolidatsiyi ukrayins'koho suspil'stva* [Value orientations of student youth and their role in the consolidation of Ukrainian society]. *Naukovyy visnyk KHNPU. Seriya «Filosofiya»*, 43, 39-51.
12. Ovsyannikova, V. V. (2009). *Vzayemoz'vyazok tsinnisnykh oriyentatsiy osobystosti ta yiyi sotsial'noho statusu* [Interrelation of value orientations of a person and its social status]. *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, 1, 107-115.
13. Buyashenko, V. V. (1997). *Mental'nist' yak paradyhma spivbuttya : avtoref. dys. ... kand. filos. nauk : 09.00.04* [Mentalism as a paradigm of co-existence: PhD Thesis]. Kyiv.
14. Semigina, T. V (2001). *Mizh mynulym i maybutnim: ukrayins'ke suspil'stvo v chas transformatsiyi* [Between the past and the future: Ukrainian society at the time of transformation]. *Sotsial'na polityka i sotsial'na robota*, 3, 22-39.
15. Ruchka, A. O. (2011). *Tsinnisni priorytety naseleння Ukrainy za umov suspil'nykh transformatsiy. Ukrayins'ke suspil'stvo: 20 rokiv nezalezhnosti. Sotsiologichnyy monitorynh* [Value priorities of the population of Ukraine in the conditions of social transformations. Ukrainian Society: 20 Years of Independence. Sociological monitoring]. Vol. 1. Kyiv: Instytut sotsiologiyi NANU.
16. Inglehart, R. & Welzel, K. (2011). *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Sequence of Human Development*. Moscow: New publishing house.
17. RIA (2017). *Sotsiologi nazvali glavnyye zhiznennyye tsennosti rossiyskoy molodezhi / RIA novosti* [Sociologists named the main life values of Russian youth]. Retrieved from: <https://ria.ru/society/20170522/1494809514.html>.

18. Semigina, T.V. (2016). Viys'kovyy konflikt v Ukrayiny: vyklyky ta mozhlyvosti dlya sotsial'noyi roboty [Military conflict in Ukraine: Challenges and opportunities for social work]. *Ukrayina v suchasnomu sviti: vyklyky i mozhlyvosti. Zb tez mizhnar. nauk. konf. vykladachiv, aspirantiv i studentiv (13-14 kvitnya 2016 r.)*. Kyiv, pp.10-12.
19. Sokuryanskaya, L.G. (2010). Tsinnisni zasady hromadyans'koyi identyfikatsiyi suchasnoho ukrayins'koho studentstva [Value Fundamentals of Civic Identity of a Contemporary Ukrainian Student]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V.N. Karazina*, 891(26), 116-122.